

ΑΡΘΡΟ

Ευρωκρίση και η κατάρρευση της Ελλάδας

Η κρίση στην Ευρωζώνη αποτελεί σήμερα τη μεγαλύτερη απειλή τόσο για το ευρωπαϊκό εγχείρημα όσο και για την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Επίσης, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η σημερινή δραματική κατάσταση της Ελλάδας αποτελεί ένα κατ' εξοχήν ευρωπαϊκό πρόβλημα. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Η ευρωπαϊκή νομισματική ένωση ήταν καταδικασμένη να αποτύχει εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο σχεδιάστηκε. Η δημοσιονομική κατάρρευση της Ελλάδας και οι κρίσεις φερεγγυότητας σε όλη την περιφέρεια της Ευρωζώνης πηγάζουν μέσα από την ίδια τη δομή της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης και του τραπεζικού της συστήματος. Οι πολιτικοί έχουν ομολογημένως ανταποκριθεί σε αυτές τις διάφορες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης με ένα... ανέμπνευστο μείγμα παρελκυστικών τακτικών και αυτοκαταστροφικών πολιτικών γκαφών, αλλά το πιο θεμελιώδες λάθος απ' όλα έγινε πολύ πριν από την κλιμάκωση της τρέχουσας κρίσης. Αυτό που βλέπουμε να εξελίσσεται εδώ και δύομιση χρόνια είναι τα αποτελέσματα ενός ελαττωματικού σχεδιασμού.

«Το ελάττωμα»

Όταν μεμονωμένα έθνη όπως η Ελλάδα ή η Ιταλία εντάχθηκαν στην ευρωπαϊκή νομισματική ένωση, υιοθέτησαν κατ' ουσίαν ένα ξένο νόμισμα -το ευρώ- αλλά διατήρησαν την ευθύνη για τη δημοσιονομική πολιτική της χώρας τους. Αυτός ο διαχωρισμός της δημοσιονομικής πολιτικής από ένα κυρίαρχο νόμισμα είναι το μοιραίο ελάττωμα που απειλεί με διάλυση την Ευρωζώνη. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, πολλοί επικριτές έχουν επικεντρωθεί στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), υποστηρίζοντας ότι η νομισματική πολιτική ήταν πολύ άκαμπτη. Άλλοι έχουν υποστηρίξει ότι τα κριτήρια του Μάαστριχτ, που φαινομενικά έθεσαν όρια στα κράτη-μέλη για τα ελλείμματα και το χρέος, ήταν πάρα πολύ σφικτά. Και οι δύο αυτές κριτικές προσεγγίσεις έχουν κάποια ισχύ, αλλά δεν εντοπίζουν το κύριο πρόβλημα: η Ιταλία είχε γίνει το αντίστοιχο της πολιτείας της Λουιζιάνα, αλλά χωρίς να υπάρχει από πίσω ένας «θείος Σαμ». Στην πραγματικότητα, το πρόβλημα δεν ήταν ότι οι χώρες εγκατέλειψαν τη «νομισματική» πολιτική (τη ρύθμιση επιτοκίων) ή ότι συμφώνησαν σε υπερβολικά αυστηρούς περιορισμούς για τα δημοσιονομικά ελλείμματα και το χρέος. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ δεν ήταν κατά μέσο όρο περισσότερο σφικτή από την πολιτική της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ.

Οι Πολιτείες στην Αμερική

Από την άλλη μεριά, αν λάβουμε υπόψη ότι οι κυβερνήσεις του ευρώ δαπανούν ουσιαστικά ένα ξένο νόμισμα, τα κριτήρια του Μάαστριχτ ήταν πολύ χαλαρά. Στο βαθμό που είναι χρήστες και όχι εκδότες ενός νομίσματος, τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης βρίσκονται στην ίδια θέση με τις αμερικανικές πολιτείες. Αλλά οι αμερικανικές πολιτείες αναγκάζονται να διατηρούν αναλογίες ελλειμμάτων και χρέους που είναι πολύ πιο αυστηρές από τα όρια που θέτει το Μάαστριχτ, και μια χώρα όπως η Ιταλία δεν μπορεί να στηριχθεί σε ένα υπουργείο Οικονομικών της Ε.Ε. με τον ίδιο τρόπο που η Πολιτεία της Λουιζιάνα μπορεί να βασιστεί στο υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ στην περίπτωση μιας καταστροφής. Ένας από τους στόχους της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ήταν η απελευθέρωση

της εργασίας και των κεφαλαιακών ροών, η άρση των εμποδίων ώστε οι παραγωγικοί συντελεστές να μπορούν να διασχίζουν τα σύνορα. Πράγματι, αυτός ήταν ο κύριος λόγος για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος. Το εάν ήταν καλή ιδέα και αν λειτούργησε ή όχι, είναι άλλο θέμα. Αυτό που είναι σημαντικό στο πλαίσιο της κρίσης είναι ότι επέτρεψε στις τράπεζες να αγοράσουν στοιχεία ενεργητικού και να εκδώσουν χρεόγραφα και άλλα στοιχεία παθητικού σε όλη την Ευρωζώνη, κάτι που το έκαναν σε υπερβολικό βαθμό. Το κερασάκι στην τούρτα ήταν, σύμφωνα με τις Συμφωνίες της Βασιλείας, η απορρύθμιση και η απόσυρση της εποπτείας των τραπεζικών διεργασιών, διαδικασίες που επέτρεψαν στις ευρωπαϊκές τράπεζες να συμμετάσχουν στα ίδια αμφίβολα και ύποπτα χρηματοοικονομικά schemes όπου είχαν εμπλακεί οι τράπεζες της Wall Street.

Αυτό είναι, φυσικά, που βύθισε τις ιρλανδικές τράπεζες. Επέκτειναν τη δανειοδότηση σε όλη την Ευρώπη, αυξάνοντας τις υποχρεώσεις τους σε πολλαπλάσια μεγέθη του ιρλανδικού ΑΕΠ. Στη συνέχεια, όταν οι τζογαδόρικές κινήσεις τους τις οδήγησαν σε χρεοκοπία, η ιρλανδική κυβέρνηση έσπευσε στη διάσωσή τους, σπρώχνοντας τα δημοσιονομικά ελλείμματα και το δημόσιο χρέος σε ακατογράφητη περιοχή. Αυτό ήταν επίσης χαρακτηριστικό του σχεδιασμού της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης γενικότερα: οι τράπεζες αφέθηκαν ελεύθερες να δημιουργήσουν τεράστια χρέη που θα κουβαλούσαν τελικά οι κυβερνήσεις, οι οποίες όμως δεν ήταν σε θέση να σηκώσουν το βάρος επειδή είχαν εγκαταλείψει τη νομισματική κυριαρχία. Στο Ινστιτούτο Οικονομικών Levy προειδοποιούσαμε από το 1998 ότι τα μεμονωμένα έθνη της ΟΝΕ δεν θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν μια χρηματοοι-

φαύλο κύκλο ελλειμμάτων - χρέους - ύφεσης. Χωρίς ένα «θείο Σαμ» να έρθει προς τη διάσωσή τους, οι κυβερνήσεις των χωρών της Ευρωζώνης θα πρέπει να βασίζονται στη φιλανθρωπία της ΕΚΤ προκειμένου να διατηρηθούν τα επιτόκια σε χαμηλά επίπεδα.

Το δεύτερο και πολύ μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν ότι οι μεμονωμένες χώρες ήταν υπεύθυνες για τα δικά τους τραπεζικά συστήματα. Δεν υπήρχε καμία ελπίδα ότι θα ήταν σε θέση να διασώσουν τις τράπεζές τους χωρίς να βουλιάξουν τις κυβερνήσεις τους. Αυτό ήταν μέρος του σχεδιασμού του συστήματος του ευρώ: δεν υπήρχε «θείος Σαμ» στις Βρυξέλλες να τρέξει να σώσει τις κυβερνήσεις που βυθίζονταν από χρέη που είχαν συσσωρεύσει οι ιδιωτικές τράπεζες, χρέη που θα μπορούσαν εύκολα να είναι μεγαλύτερου μεγέθους από τις συνολικές κρατικές δαπάνες ή τα έσοδα από φόρους (φανταστείτε μια αμερικανική πολιτεία να είναι υπεύθυνη για την επίλυση μιας επιδρομής στην Bank of America ή τη Wells Fargo επειδή έτυχε να έχουν την έδρα τους εντός των συνόρων της).

Ένα ημιτελές εγχείρημα

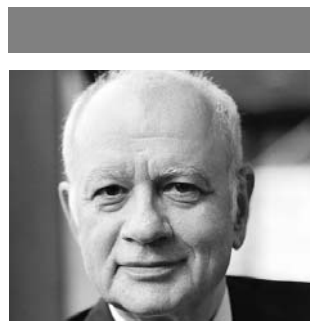
Εν ολίγοις, το ευρωπαϊκό εγχείρημα είναι ένα ημιτελές εγχείρημα. Είναι αδύνατον να έχουμε μια νομισματική ένωση κρατών με διαφορετικές δημοσιονομικές δομές και διαφορετικές δυνατότητες ομολογιακών αποδόσεων, προσδεδεμένη σε ένα κοινό νόμισμα χωρίς την ύπαρξη μιας δημοσιονομικής ένωσης. Και χώρες με ιδιαίτερα προβλήματα, όπως η Ελλάδα, πλήρωσαν ιδιαίτερο τίμημα για την κρίση που ξέσπασε, ενώ τα προβλήματά τους διογκώθηκαν εξαιτίας των απερισκεπτών προγραμμάτων δημοσιονομικής προ-

σαρμογής που τους επιβλήθηκαν από το Βερολίνο και το ΔΝΤ. Το φάρμακο της λιτότητας σε περίοδο ύφεσης δεν έχει λειτουργήσει πουθενά. Το μόνο που καταφέρνει είναι να επιδεινώνει την κλινική κατάσταση του ασθενή.

New Deal στην Ελλάδα

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε ελεύθερη πτώση εδώ και δύομιση χρόνια, ενώ το ΑΕΠ συρρικνώνεται από το 2008. Η ανεργία αποτελεί αυτήν τη στιγμή το μείζον ζήτημα, αλλά οι πολιτικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της ανεργίας είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Ο ιδιωτικός τομέας καταρρέει και η μόνη λύση μπορεί να προέλθει από το δημόσιο τομέα, που στην Ελλάδα, δυστυχώς, η ενεργοποίησή του εμποδίζεται από τις πολιτικές των πιστωτών της. Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο γεγονός ότι η

οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από τη δημόσια πολιτική, με στόχο τη σωστή εκμετάλλευση των συντελεστών παραγωγής που είναι άμεσα διαθέσιμοι, δηλαδή της εργασίας και του κεφαλαίου. Αυτή τη στιγμή, στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλη επάρκεια όσον αφορά στο συντελεστή εργασία, αλλά έλλειψη κεφαλαίου τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Θα χρειαστεί αρκετός καιρός πριν η οικονομία γίνει πιο ελκυστική σε ιδιωτικές επενδύσεις, πριν οι αγορές προσφέρουν επαρκή ρευστότητα και πριν ο ιδιωτικός τομέας ανακτήσει την εμπιστοσύνη του απέναντι στην πορεία οικονομικής σταθεροποίησης της χώρας. Ωστόσο, ο δρόμος για την υλοποίηση των παραπάνω είναι μακρύς και, επομένως, η ευθύνη βαραινεί το δημόσιο τομέα, που είναι αυτός που πρέπει να προχωρήσει σε επενδύσεις σε νευραλγικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας. Για την περίπτωση της Ελλάδας, η μοναδική λύση αυτή τη στιγμή, όπως υποστηρίζουμε σε μελέτες του Ινστιτούτου Οικονομικών Levy, είναι η ταχεία ενεργοποίηση προγραμμάτων άμεσης απασχόλησης τύπου New Deal, όπου το κράτος λειτουργεί ως εργοδότης της έσοχτης προσφυγής. Άλλη άμεση λύση δεν υπάρχει. [SID:6832745]

Του Δημήτρη Β. Παπαδημητρίου

Ο Δημήτρης Παπαδημητρίου είναι πρόεδρος του Levy Economics Institute του Bard College, εκτελεστικός αντιπρόεδρος και καθηγητής Οικονομικών στην έδρα «Jerome Levy» στο Bard College.

Η δημοσιονομική κατάρρευση της Ελλάδας και οι κρίσεις φερεγγυότητας σε όλη την περιφέρεια της Ευρωζώνης πηγάζουν από την ίδια τη δομή της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης και του τραπεζικού της συστήματος.

οικονομική κρίση εξαιτίας της συγκεκριμένης ρύθμισης της νομισματικής ένωσης.

Λείπει ο «θείος Σαμ»

Δεδομένης της ρύθμισης της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης, ήταν αναπόφευκτο ότι τα κράτη-μέλη του ευρώ θα αντιμετώπιζαν δύο προβλήματα. Κατ' αρχάς, εάν ξεσπούσε μια βαθιά ύφεση, οι προϋπολογισμοί τους θα βυθίζονταν βαθύτερα στα ελλείμματα. Το πρόβλημα δεν είναι τα κριτήρια του Μάαστριχτ (δεδομένου, εξάλλου, ότι σχεδόν όλες οι χώρες του ευρώ παραβίαζαν συστηματικά αυτά τα κριτήρια), ούτε καν απλώς και μόνο η κυκλική διαδικασία με την οποία οι υπερίσχυες συρρικνώνουν τα έσοδα και αυξάνουν τις δαπάνες για το δίκτυ ασφαλείας. Το πρόβλημα είναι ότι οι αγορές θα αντιδρούσαν αυξάνοντας τα ασφάλιστρα κινδύνου για το χρέος τους, το οποίο θα μπορούσε να προκαλέσει έκρηξη στα επιτόκια δανεισμού, που θα οδηγούσαν σε περαιτέρω επιδείνωση την κατάσταση των ελλειμμάτων, οδηγώντας έτσι τις χώρες σε ένα